

- [9] World Patent Information, 7. köt. 1–2. sz. 1985. p. 1–160.
- [10] WITTMANN, A.–SCHIKARSKI, L.: Effects of language barrier on searching free-text databases. = World Patent Information, 7. köt. 1–2. sz. 1985. p. 149.
- [11] BANK, H.: Survey of readership in public patent libraries. Luxembourg, Commission of the European Communities, 1977.
- [12] THOMSEN, E.: Parameters for the establishment or extension of regional public patent information and documentation centres. Luxembourg, Commission of the European Communities, 1981.
- [13] STEPHENSON, J.–RILEY, N. W.: The use of patent information in industry. London, British Library, 1982. (Library and Information Research Report, 4. sz.)
- [14] JALLOQ, M. C.: Use of patent literature by academics in chemistry and physics, electrical and mechanical engineering. London, British Library, 1982. (British Library Research and Development Report, 5770/5771.)
- [15] OPPENHEIM, C.: Patents information online. 5th International Online Information Meeting, 1981. p. 91–99.
- [16] BEIER, F. K.: Patents and foreign trade. = International Review of Industrial Property and Copyright Law, 15. köt. 5. sz. 1984. p. 569–587.
- [17] IVANOV, I.: Use of patents information in technology forecasts. Proceedings of a conference on the role patents information in research and development. Moscow, WIPO, 1974.
- [18] CAMPBELL, R. S.–LEVINE, L. O.: Patent analysis in tracking technology trends. = Battelle Today, 1983. 32. sz.
- [19] STEAD, H.: Indicators: statistics and patents. = Science and Public Policy (Ottawa), 1984. febr. p. 10–17.
- [20] BAKER, R. ed.: New and improved: inventors and inventions that have changed the modern world. London, Science Reference Library, 1976.
- [21] British Library. Access to patent documents and information. London, British Library Board, 1979. (British Library Consultative Papers.)
- [22] Patent information and documentation in Western Europe: an inventory of services available to the public. 2nd ed. Munich, K. G. Saur, 1981.
- /RIMMER, B. M.–GREEN, A.: Progress in documentation. Patents information. A review of recent changes. = Journal of Documentation, 41. köt. 4. sz. 1985. p. 247–266./

(Kincses István)

A szabadalmi dokumentáció fejlődése napjainkban

Napjainkban a szabadalmakkal foglalkozók különösen jó dokumentációs gyakorlatot alakítottak ki. A nyomtatott dokumentumok szabványosítása, a kódok alkalmazása, a nemzetközi osztályozás használata egyaránt a gyors kutatást támogatja. Ezenkívül e területre jellemző még a mikroformák széles körű igénybevétele, illetve a bibliográfiai adatoknak, a jogi státusz adatainak, valamint a kivonatoknak számítógépes adatbázisokban való feltárása is.

A gyors dokumentumszolgáltatást a távközlési hálózatok használata segíti elő. A hagyományos és a nem hagyományos kutatási rendszerek fejlődésén mennek keresztül. Az osztályozás indexeléssel bővült, de a kutatás és a másolatszolgáltatás megkönnyítésére a teljes dokumentumszövegek számítógépes tárolása is napirendre került.

A szabadalmi dokumentumokat korábban csak a szabadalmakkal hivatásszerűen foglalkozók és "excentrikus"-nak tartott dokumentalisták, információs szakemberek vették kézbe, mivel az volt a közhiedelem, hogy a dokumentum stílusa homályos. A szabadalmi hivatali emberek az információs szakmában a gyarmati népség presztízsével "büszkélkedhettek".

Mára minden megváltozott: szabadalmi dokumentumok nélkül, csak folyóiratok és könyvek alapján szinte nincs is irodalomkutatás. Az új szabadalmak átnézése-értékelése rutinná vált a különféle projektek megkezdése előtt.

A dokumentumok jogi nyelvezete ugyan megmaradt, de a szabadalmi zsargon külső héjából könnyen ki lehet hámozni a lényeges műszaki információt. Ami vonakodás helyenként még tapasztalható a műszakiak körében a szabadalmi irodalomtól, az kellő meggyőzéssel általában leküzdhető [1].

A meggyőzés érdekében egyaránt tisztában kell lennünk a szabadalmi információ értékével és korlátaival. Egy néhány oldalas dokumentum nyilván nem lehet a gyártási gyakorlat kézikönyve. A szabadalmi dokumentumok többsége a szakmában jártas szakértőknek íródott, és rendszerint nem valami teljesen újra, hanem csak továbbfejlesztésre, javításra vonatkozik.

A nyugati kormányok komoly erőfeszítéseket tesznek az innováció ösztönzésére: az USA-ban az állami kutatási projektek megvalósítása közben született találmányokat igyekeznek átadni az iparvállalatoknak, az Európai Gazdasági Közösség pedig a

technológiai transzfert próbálja erőteljesen elősegíteni. Az Egyesült Királyságban az innovációt serkentő különféle intézkedések keretében a kormány tudományos főtanácsadója a szabadalmi hivatalt és annak információs szolgáltatásait érintő változtatásokra is felhívta a figyelmet. Ezek különösen a kis- és közepes vállalatok információs támogatását célozzák [2].

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (*World Intellectual Property Organization = WIPO*) számára nagyon biztató a szabadalmak pozitív megítélésének hirtelen elterjedése, hiszen ki tudná nála jobban: a szabadalom nem kizárólagosan jogvédelem. A dokumentalisták megtették a magukét, most viszont inkább óvatosságra kell inteni. A politika művelői előtt ki kell fejteni az összefüggést a szabadalmak és a profit, illetve a találmány és az innováció között. Tudni kell, hogy nem minden szabadalmazott találmány sikeres az iparban. Ahhoz, hogy egy jó találmány sikeres innovációvá váljék, általában még két további találmányra és széles körű informálódásra van szükség [3].

Mint minden aktív területnek, a szabadalmi információnak is van saját lapja, a *World Patent Information*, amely létét az Európai Bizottság szabadalmi információs munkacsoportjának és a WIPO támogatásának köszönheti. Ugyanígy szakmai lelkesedés hívta életre a *Derwent Publication-t* és a bécsi *INPADOC*-ot is, több más vállalkozás mellett.

A szabadalomcsaládok kikeresésének egyetlen eszköze hosszú ideig a *Chemical Abstracts* szabadalmi konkordanciája volt. A családok kikeresése – bizonyos óvatosság fenntartásával – ma már nagyon gyors és egyszerű, mivel a kereső mikrofilmlepus mutatókkal és online adatbázisokkal dolgozhat.

Néhány fejlődési irányzat

A most létesített Kínai Szabadalmi Hivatal igazgatója szerint a szabadalmi rendszer "nyilvánosságra hozza az új technológiát, és a feltalálóknak kizárólagos jogot ad. Ezáltal biztosítja az innovációt és mozditja elő a technikai információcserét mind bel-, mind külföldön" [4]. Kínában napirendi kérdés az országos központból és számos alközpontból álló szabadalmi dokumentációs hálózat kiépítése, amely majd kínai kivonatokat állít elő, kínai írásjelű adatbázist létesít és a *Nemzetközi Szabadalmi Osztályozás* (NSZO) használatával téma szerinti gyűjteményeket fejleszt.

Egy új keletű cikkből [2] kitűnik, hogy az Egyesült Királyságban a kormányzatnak az a szándéka, hogy a szabadalmi rendszer az eddigieknél jobban

szolgálja az ipari információ terjesztését és a technológiai transzfert.

Brazília a legutóbbi időben fejlesztette ki szabadalmi dokumentációs rendszerét. A hivatal elnöke a fejlődő országok számára hasznos irányelveket írt le ezzel kapcsolatban [5]. A francia nyelvű Afrika szabadalmi szervezete, az OAPI (*Organisation Africain de la Propriété Industrielle*) és az angolul beszélő Afrika hasonló szervezete, az ESARIPO (*English Speaking African Regional Industrial Property Organization*) ugyancsak fontos szerepet szán a szabadalmi dokumentációnak és információnak. Ezekben a fejlesztésekben szerepet játszott a WIPO egyik munkacsoportja is. Az Osztrák Szabadalmi Hivatal (*Österreichisches Patentamt*) kutatásokkal segíti a fejlődő országokat, hogy megmutassa, az információ és dokumentáció használatából milyen előnyök származnak.

A két jelentős WIPO-konferencia (Moszkva, 1974 és München, 1978) anyagai [6, 7] a modern szabadalmi információ és dokumentáció megteremtésével kapcsolatos munkákról adnak áttekintést. *Patent Documentation* címmel 1979-ben a témában alapmű jelent meg [8]. A KGST-tagországok Nemzetközi Szabadalmi Információs Rendszeréről (*Meždunarodnaâ sistema patentnoj dlâ stranâlenov SÉV*) két cikk is tájékoztat [9, 10].

Az *Industrial Property* folyóirat rendszeresen beszámol a szabadalmi hivatalok információs tevékenységéről, így például a svéd hivataléról 1983-ban jelent meg ismertetés.

A fejlődés figyelemmel kísérhető a *World Patent Information* (WPI) folyóiratból. Itt lehetett olvasni az ausztrál helyzetről [1] és a spanyolországi törekvésekről [11].

A szabadalmi dokumentumok

Ma már a szabadalmi dokumentumoknak egy sor olyan jellegzetessége van, ami megkönnyíti az információkutatást. Ez főleg a szabványosítás következménye. A WIPO által kidolgozott szabványok a WIPO említett kézikönyvében [12] találhatóak meg.

A szabadalmi dokumentumok címdalának tökéletesítése még folyik. A FID Szabadalmi Dokumentációs Bizottsága tanulmányt készített a kutatók szempontjából ideális címdal-kialakításról [13]. Az angol szabadalmi hivatal 1984 óta újfajta címdallal jelenteti meg a közzétett szabadalmi bejelentéseket. Ezen a cím, a kivonat és a főábra egymás közelében kapott helyet.

Dokumentumok hozzáférhetősége könyvtárakban

Amíg az elektronikus hálózatok minden feladatot át nem vesznek, addig a nyomtatott dokumentumok gyűjteményeihez biztosítani kell a hozzáférést, és kérésre másolatokat kell készíteni róluk. A központi szabadalmi táruk mellett sok országban regionális táruk is működnek [14]. Számuk Franciaországban és az USA-ban ma is növekszik.

Az Európai Közösség szabadalmi táruinak tapasztalatcseréjén kitűnt, hogy nagyok közöttük a különbségek. Franciaországban pl. szoros a kapcsolat a szabadalmi táruk és a tudományos és műszaki információ regionális központjai között, másutt ez kevésbé van így.

A regionális szabadalmi tárukban dolgozók tanfolyamokon vesznek részt, hogy a szabadalomkutatásban segíteni tudjanak a látogatóknak és a szabadalmi rendszerről is tudjanak tájékoztatást adni. Aktív szerepük van abban, hogy a kis iparvállalatok mindinkább megismerik a szabadalmi dokumentumok értékét [15].

Dokumentumok tárolása és szolgáltatása

A vizsgálati rendszerben működő hivatalok szabadalmi táruai saját dokumentumaik mellett sok más ország dokumentumait is gyűjtik. Akik saját országukban nem tudják beszerezni a szükséges külföldi szabadalmi dokumentumokat, a kibocsátó hivatalhoz vagy olyan szabadalomtárhoz fordulhatnak, amely másolatok üzletszerű forgalmazásával foglalkozik. Jelenleg az angol Science Reference Library a rendelés vételétől számított két napon belül – szükség esetén két órán belül – szállítja a másolatokat. A Derwent és a Research Publication Inc. szintén jó szállító. Szolgáltatásaik az egész világra kiterjednek.

A rendelések feladása meggyorsítható telefon, telex, faksimiletovábbítás, sőt elektronikus postaszekrény igénybevételével is. Egyes közlönyökben megjelent cikkek online is megrendelhetők. Mindezekkel a módszerekkel egyelőre csak a Science Reference Library tud rendeléseket teljesíteni.

Több központnak (INPADOC, Science Reference Library, CCITT Group 3) olyan faksimilebe rendezése van, amelynek segítségével a hasonló felszereltségű megrendelőket közvetlenül tudják ellátni másolattal. Ilyenkor viszont nagyok a költségek, és a rossz minőségű telefonvonalak leronthatják a másolat minőségét.

A szabadalmak több helyről mikroformában rendelkezhetők meg. Az ablakos lyukkártya veszít korábbi népszerűségéből, de ebben a formában is szállítanak

még és tárolnak gyűjteményeket. Egyes hivatalok a szabadalmi dokumentumsorozatokat csak mikrofilmen árusítják. Minőségük igen sokféle: van kiváló és majdnem olvashatatlan is, azért a vásárláskor óvatosan kell eljárni.

Az USA Szabadalmi Hivatala (US Patent Office) 1970 utáni szabadalmi dokumentumait mágnesszalagon tárolja, ami kivált a maradi jogászok kedélyét borzolta fel. Mindamellet ez hasznos előfutára volt a további amerikai, japán és európai fejlesztéseknek, így a német FIZ 4 és a francia TRANSDOC rendszer kifejlesztésének is.

A japán hivatal optikai lemezes rendszert fejleszt ki a hivatali vizsgálók számára. A másolatok szolgáltatása a közönség részére két dokumentációs szervezet (JIII és a JAPATIC) feladata. Az 1971 utáni japán szabadalmakról teljes szövegű adatbázisa van a JAPATIC-nak, ugyanakkor a JIII képdigitalizációs ultramikrofilmlapos (UMF) rendszert fejlesztett ki. Ezen az információhordozón 15 milliós dokumentumgyűjteményt tárol.

Az USA hivatala megvizsgálta több dokumentumtárolási rendszert. A nyugati szabadalmi hivatalok egy mostanában tartott szakértői értekezletén a retrospektív anyagokra az UMF-et találták a legelőnyösebbnek, bár ez is közbenső mindaddig, amíg nem lehet bevezetni egy gazdaságos optikai leolvasós rendszert. Az UMF csak numerikus gyűjteményként jön szóba.

A szabadalmi hivatalok természetesen osztályozott gyűjteményeik automatizálására is törekednek. Az USA hivatala 100 ezer szabadalmi és 60 ezer védjegybejelentés ügyét intézi évente. Osztályozási rendszerét évi 2000 új alosztállyal bővíti, és éves átlagban egymillió dokumentumot osztályoz át.

Sok gondot okoz a szabadalmi hivataloknak, hogy az NSZO-nak ötévenként jelenik meg új kiadása. Az ún. papírmentes hivatalban a dokumentumok elektronikus tárolására optikai videolemezt használnak, külön-külön kutatható bibliográfiai adatokkal, indexelő kifejezésekkel, osztályjelzetekkel, ha a teljes szövegben természetes nyelven való kutatás egyelőre nem is közeli (sőt nem is szükségszerű) cél.

Az USA hivatala a bejelentések automatizált ügyintézését tervezi, amihez a számítógépes rendszert a Planning Research Corp.-tól, a szoftver nagy részét a Chemical Abstractstól rendelte meg [16]. E nagy sűrűségű és teljes szövegű tárolást biztosító elektronikus adatbázisba bevisznek minden 1971 utáni USA-szabadalmat és érvényes védjegyet. Az 1971 előtti szabadalmakat szelektíven fogják a bázisba bejuttatni. A szabadalmak ábráit, a védjegyeket, az adatbázisba be nem vitt USA-dokumentumok szövegét, a külföldi szabadalmakat és a nem

szabadalmi irodalmat képi adatbázisban fogják tárolni.

Az új bejelentéseket vagy hajlékony mágneslemezen (műholdas továbbítással is), vagy papíron kívánják fogadni, ez utóbbiakat optikai jelolvasó (OCR) használatával fogják az adatbázisba bevinni. A hivatali elővizsgálat egyes fázisai számítógépes támogatást kapnak.

A teljes vizsgálat elektronikus munkaállomáson fog lezajlani, ahol mód lesz papírmásolatok készítésére is. A vizsgáló a dokumentumok szövegét és rajzait különleges képernyőn egyidejűleg nézheti. Az 1971 utáni USA-szabadalmak kutathatósága az adatbázisban sokoldalú lesz. A korábbi USA-szabadalmakra, a külföldi szabadalmakra és a nem szabadalmi irodalomra csak korlátozott mértékben terjedhet ki az elektronikus kutatás.

A terv megvalósítása lépcsőzetesen megy végbe: 1987 végére befejeződik minden belső művelet automatizálása, majd újabb három év elteltével a rendszer kapacitása annyira megnő, hogy a nemzetközi távközlési csatornákon át az egész világról elérhetővé válik.

A másolatszolgáltatás akár az UMF, akár az optikai lemezes rendszerről a távközlési hálózat közbeiktatásával gyors és könnyű lesz. Ha a tárolás másolható lemezekre realizálódik, akkor a társországok nem papírpéldányt, hanem lemezmásolatokat kaphatnak a hivattól. Egyes szakértők szerint a lemezszállítás az online kutatás nemzetközi elterjedése ellenére is valószínűleg beválik.

Az Európai Közösség keretében jelenleg Franciaország és az NSZK kísérletezik és fejleszt a szabadalmi dokumentumok vonalán.

Franciaországban a TRANSDOC rendszerbe kívánják bekapcsolni a szabadalmakat. Kísérletük két részből áll. A PASCAL multidiszciplináris adatbázisba kerülne be a szabadalmi rendszer (INPI) és a műszaki beszámolók (EDF) rendszere. A teljes francia szabadalmak és az EDF 1984-től mintegy 390 ezer oldallal épül be a bázisba. A dokumentumokat Thompson-féle digitális optikai lemezrendszeren fogják tárolni. Ebből a kompakt tárból fogják a szabadalmakat lézerrel kinyomtatni és eleinte postán kiküldeni. 1985 végéig megvizsgálják a fakszimiletozást is. Ugyanezeket a dokumentumokat CGA-Alcatel mikrofilmlapos szekrényekben fogják tárolni. Kívánságra ebből a nem kompakt tárból digitalizálva fogják a dokumentumokat közvetíteni a felhasználóhoz.

Az elektronikus dokumentumkiszolgálásnak e két fő megoldását össze kívánják hasonlítani egymással. Kétezer francia, belga, holland felhasználó vesz részt a projektben, amely kulcsszavas szabadalomkutatásra is módot ad (főleg francia nyelven).

Ebben a projektben a partnerek konzorciumot alkotnak, de a fő partnerek mellett számítanak más francia és külföldi résztvevőkre is. A külföldi kiadókat a copyright díj fizetési tervhez való csatlakozásra ösztönzik.

Az eredmények várhatólag bebizonyítják, hogy a meglévő bibliográfiai adatbázis csatlakoztatható egy teljes szöveget szolgáltatató automatizált rendszerhez, ami elhárítja a bibliográfiai adatbázisok széles körű használatának akadályait.

Az NSZK-ban a FIZ 4 nemcsak a szabadalmi szövegek, hanem a diagramok, vegyi képletek, bonyolult jelek gyors szolgáltatására is megoldást keres. Itt a tárolás mágneslemezes; a szöveg és az ábra egyaránt integrált bázisba került. A rendszer a szabadalmi dokumentumok digitalizált rajzait — ez az újdonsága — karaktersorozattá vagy vektorábrákká alakítja át.

A rendszer először 200 ezer dokumentumot és 130 ezer ábrát fog tartalmazni. A szövegkutatás három nyelven kulcsszavakkal és egyéb szempontok szerint megy majd végbe. A dokumentumokat földi adathálózatok továbbítják a felhasználói videotex készülékekre, mikroszámítógépekre, terminálokra. A felhasználó különböző képernyős terminálok között választhat az általa kívánt minőség, ill. az árak szerint.

A Szovjetunió is használ elektronikus eszközöket a szabadalmi információk a műszaki-tudományos információs intézetek közötti terjesztésére [17]. Tervezik a hálózatot dokumentumok közvetítésére, de nem világos, hogy meddig jutottak. A találmányi hivatal POISK elnevezésű tudományos termelő egyesülése a kutatások szöveges eredményét mágnesszalagon terjeszti, a megfelelő dokumentummásolatokat papíron vagy mikrofilmen szolgáltatja.

Információkutatás

Információforrásként a szabadalmi dokumentumokat elsősorban a szabadalmi hivatali vizsgálok használják, másodsorban a szabadalmi ügyvivők és olyan vállalati szakemberek, akik egy-egy szabadalom érvényben létéről akarnak informálódni. Végül azok következnek, akik egy-egy szakterületen a műszaki szintet kívánják megismerni. Ez utóbbiaknak eléggé eltérő rendszerre van igényük az előbbiekhöz képest, mivel a kutatási kifejezések sokkal szélesebb skálájával fordulnak a rendszerhez.

Sokak számára fontos a szabadalmi bejelentések, ill. szabadalmak jogi státusának ismerete. Egyes hivatalok az ilyen információkat számítógépről teszik hozzáférhetővé. Az Európai Szabadalmi Hivatal (European Patent Office = EPO) adatai online ér-

hetők el, az NSZK-ban pedig a hivatal látogatói az ottani terminálról kapnak a jogi státusról információkat.

Az INPADOC mikrofilmlapon és online szolgálata keretében ad jogi státusra vonatkozó információkat; itt csak a szabadalom megszűnését közlő információ vehető biztosra, ugyanis a jogi státus napról napra változhat, míg az INPADOC adatbázisa csak időszakosan egészül ki friss adatokkal.

A szabadalmi gyűjtemények kutatása és sok online kutatás is az NSZO-n, az amerikai osztályozáson, ill. az angol osztályozáson alapszik. Az USA osztályozása folyamatosan bővül, és a korábbi dokumentumokat ennek megfelelően átosztályozzák. Az angol osztályozás ritkábban változik, viszont Angliában az utóbbi időben bevezettek egy Egyetemes Indexlistát (Universal Index Schedule), ami szélesebb körű szakkifejezések szerinti kutatásra ad módot [18].

Az NSZO 4. kiadását jelentős mértékben tökéletesítette a járulékos információk indexelésének bevezetése, ami az igénypontokban nem szereplő, azaz a találmánynak részét nem képező információ indexeléséhez, valamint a már osztályozott információ kiegészítéséhez, pl. egy kompozíció lényeges alkotórészeit leíró információ indexeléséhez kínál lehetőséget.

Az NSZO jelölési rendszere a kettősponttal, az egyszeres és kettős ferde vonallal némileg bonyolulttá vált. A változásokat, ill. a problémákat két közlemény is tárgyalja [19, 20]. Ugyanannak a találmánynak különböző hivatalokban egymástól eltérő beosztályozásában megnyilvánuló következetlenségről ugyancsak született cikk [21]. A jelentőségüket továbbra is megőrző osztályozások [22] mellett továbbiak is jelentkeznek. Van, aki a teaurusz használatát ajánlja az NSZO mellett a biológiai szabadalmak kutatásához [23].

A vegyészeti területén felmerült problémák egyik ígéretes megoldása a DARC rendszer, amely szerzőjének állítása szerint [24] alkalmas lesz a mesterséges intelligenciájú rendszerekhez is. Ennek versenytársaként a GENSAL rendszer említhető, amelyről számos cikk jelent meg a *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*-ben [25].

Az USA hivatalában kísérleteket folytattak az automatizált kutatással [26]. A teljes szövegű számítógépes rendszerek kutatása a papírpéldányos hagyományos kutatással összevetve egyes esetekben egyenértékű, máskor gyengébb eredménnyel járt. Az automatizált kutatás gyorsabb, de kevésbé hatékony volt akkor, amikor egy-egy gondolatot a Boolelogikával nehezen lehetett kifejezni. Kivonatok használata csökkentette a kutatás alaposágát, bár a kivonat kutatás hasznos segítője lehet a teljes szö-

vegűnek. Az eddigi kísérletek még nem alkalmasak végleges következtetések levonására.

Ha bevezetik a számítógépes kutatást, valószínűleg meg kell változtatni az osztályozás felépítését vagy alkalmazási módját. Kívánatos lesz eltérni a hierarchikus felosztástól és szélesebb kategóriákra térni át, sok további szakkifejezés egyidejű alkalmazása mellett. Ilyen jellegű osztályozásváltoztatás viszont a retrospektív anyagoknál okozna nagy problémát. Az online kutatás, bár még korántsem megbízható, napjainkban általánossá vált a szabadalmi bibliográfiai adatokból, esetleg kivonatokból felépített adatbázisokban. Ezek nagy száma miatt nyilvántartásuk sem könnyű. A kutatás technikai részleteit illetően a szakirodalom javasolt bizonyos tökéletesítéseket, például a fragmentációs kódokkal kapcsolatban [27].

A szabadalmi információ alkalmazásai

Kizárólagos jogot a szabadalmi rendszer annak fejében ad a bejelentőnek, hogy találmányáról olyan leírást bocsásson a nyilvánosság elé, amelyből szakértő a találmányt megvalósíthatja. Néha ez a követelmény nem teljesül kellőképpen. Az angol szabadalmi információs hálózat egy tagja legutóbbi cikkében azt ismerteti, hogy egy helyi könyvtár szabadalmiainak műszaki információit miként használták fel az ottani ipar ösztönzésére [15].

A szabadalmi hivatalok éves jelentései adnak jelet a találmányok terén jelentkező tendenciákról, de több hivatal (így pl. az USA Technológia Becslési és Előrejelzési Irodája, az US Office for Technology Assessment and Forecast = OTAF) külön retrospektív elemzéseket is készít a tapasztalható trendekről. Bizonyos eredmények ellenére megállapítható, hogy a szabadalmi trendeknek egyéb trendekkel való korrelációja laza. Így az OTAF-nak sem sikerült a K+F kiadások és az új ipari megoldásokhoz vezető szabadalmak között összefüggést találni [28].

A WPI-ben megjelent egy cikk a Derwent-féle mikroszámítógépes programcsomagról [29] és egy másik cikk egyfajta online elérési lehetőségéről [30]; mindezek az eszközök alkalmasak a szabadalmi adatok statisztikai elemzésének elvégzésére. A szabadalmi információ e bonyolultabb feldolgozását végzők számára nyilvánvaló, hogy a szabadalmi információ a trendek megállapításához értékes komponenst jelent, önmagában nem teljes, csupán az egésznek egyik összetevője.

A technológiai transzfer fontos komponense a szabadalmazás és az információ arról, hogy ki, mire, milyen országokban szerzett kizárólagos jogot. Az

Európai Közösség egyik bizottsága programot készített az egymás közötti technológiai transzfer előmozdítására, és itt is elsődleges szerepet hozott a szabadalmi információ.

A tájékozatlanabbak figyelmét fel kell hívni arra, hogy némelyik szabadalmi dokumentum mögött nincs hatályos szabadalom, mivel egyikükre-másikukra a hivatal nem is adott szabadalmat, gyakran pedig a díjfizetés elmaradása miatt szűnt meg az oltalom. Ha az oltalom fennáll, a licencia megszerzése általában mindkét félnek előnyös megállapodással jön létre. Sokszor az oltalmi idő lejártával megszűnt szabadalom is hasznosítható még mások által. Vannak cégek, amelyek egyenesen a lejárt szabadalmak alkalmazása révén hatolnak be különböző piacokra. Nem minden találmány kerül oltalom alá minden országban; a helyi ipar az országban nem szabadalmazott találmányok lemásolásával is érhet el eredményeket, csak az ilyen másolt termékeket nem exportálhatja azokba az országokba, ahol az oltalom fennáll. Az ismert termékekkel kapcsolatban a viszonylag kis, de értékes javítási mozzanatok tartalmazó szabadalmakra már csak nagy számuk miatt is érdemes odafigyelni. Hasznuk, a böngészés jutalmaként, kétségtelen.

Oktatási szempontok

Egyes országokban — pl. Franciaországban, Angliában és az USA-ban — a nemzeti központok komoly erőfeszítéseket tesznek, hogy a regionális szabadalmi tárukban foglalkoztatott személyek megfelelő képzést kapjanak. Emellett a WIPO is fáradozik a szabadalmi ismeretek elterjesztésén [31].

Az Európai Bizottság a könyvtárosképző intézmények számára egy sorozatnyi programcsomagot készített a szabadalmi dokumentáció oktatásához. Míg a nagyvállalatok általában tudatában vannak a szabadalomfigyelés fontosságának, a kisvállalatoknál alkalmazott gépész-, villamos-, építő- stb. mérnökök többségéről ezt nem lehet elmondani, mivel az egyetemek is csak röviden érintik a szabadalmak témáját. A vegyészek a Chemical Abstractsből a szabadalmakról is tájékozódni szoktak, a többi mérnöki területen viszont a referálószoftverek nem elég aktívak a szabadalmak vonalán. Jó lenne, ha minden műszaki referálószoftvert kiterjeszkedne a szabadalmakra is, és minden mérnökképzésbe beletartozna a szabadalomnak mint információforrásnak a tanítása.

Az ügy előmozdítása

Egyes országokban megvannak a lehetőségek a szabadalmi dokumentumok elérésére, és az információs szolgáltatók feltárják a szabadalmi dokumentumokat is. Másutt mindez hiányzik, ezért ösztönözni kell a pozitív elmozdulásokra. Ehhez a hagyományos módok mellett a videotex, a rádió, a televízió és a vándorkiállítások is segítséget adhatnak. Az angol PIN Bulletin példával szemlélteti, hogy a különösen fontos műszaki információkat első ízben éppen a szabadalmi dokumentumokból lehetett megismerni. Jelenleg a politikai szinten és a nagy iparvállalatok körében már nagy az érdeklődés a szabadalmi információ iránt. Ennek ellenére még sok műszaki szakember számára ismeretlen ez a műszaki információforrás. Ezért a jó értelemben vett reklámot tovább kell folytatni.

Irodalom

- [1] MANDEVILLE, T.: Australian use of patent information. = World Patent Information, 5. köt. 2. sz. 1983. p. 79–82.
- [2] Chief Scientific Adviser, Cabinet Office. Intellectual property rights and innovation. Cmnd 9117. London, HMSO, 1983.
- [3] HILL, M. W.: Information for innovation: a view from the UK. = STERN, B. T. (ed.) Information and innovation. Amsterdam: North-Holland, 1982. (ICSU/AB).
- [4] KUNYI, H.: China's patent system takes shape. = Intertrade, 1984. febr. (special) p. 19–23.
- [5] COARCY, G. R.: Guidelines for the planning and organization of a patent documentation and information centre. = World Patent Information, 5. köt. 1. sz. 1983. p. 4–9.
- [6] WIPO. The role of patent information in research and development; collection of lectures given at the Moscow Symposium 1974. Geneva, WIPO, 1975.
- [7] WIPO. Patent information and documentation. International symposium, Munich, 1977. máj. München, K. G. Saur, 1978.
- [8] WITTMANN, A.—SCHIFFELS, R.—HILL, M. W.: Patent documentation. London, Sweet and Maxwell, 1979.
- [9] KEDROVSKIJ, O. V.—NEGULÁEV, G. A.: Regional cooperation of the CMEA countries in the patent field. = World Patent Information, 5. köt. 4. sz. 1983. p. 219–225.
- [10] MATEJKA, L.: The ASBA service and the use thereof in Czechoslovakia. = World Patent Information, 5. köt. 1. sz. 1983. p. 15–18.

- [11] GUINEA, E. G.: Technological information in the Spanish Industrial Property Offices. = *World Patent Information*, 6. köt. 1. sz. 1984. p. 32–35.
- [12] WIPO handbook on patent information and documentation. 3 köt. Looseleaf with amendments, 1981–.
- [13] van KUIJK, Ad. J. G.–LOBECK, M. A.: A model title page for patent specifications. = *World Patent Information*, 6. köt. 2. sz. 1984. p. 24–31.
- [14] HILL, M. W.: Library networks in Western Europe and North America. A comparison of availability of patent documentation centres. = *Patents – an information resource*. AGARD Lecture Series 112. sz.
- [15] TAGG, L. G.: Selling patent information to companies in the North East of England. An MSC-funded project. = *World Patent Information*, 8. köt. 2. sz. 1984. p. 78–79.
- [16] US Commerce Dept. Patent contract announced. = *Monitor*, 41. köt. 1984. júl. p. 6.
- [17] KEDROVSKIJ, O. V.–VERHOVSKIJ, S. J.: Computerisation of information processes and development of selective patent information systems. = *World Patent Information*, 6. köt. 1. sz. 1984. p. 18–23.
- [18A] HILL, M. W.: Some recent UK developments in encouraging the use of patents as a source of information. = *World Patent Information*, 5. köt. 2. sz. 1983. p. 68–73.
- [18B] BRITTON, J. P.: Recent developments in the British patent classification for improved dissemination of information on uses, applications and utilities of inventions. = *World Patent Information*, 5. köt. 2. sz. 1983. p. 83–90.
- [19] de VRIES, S.–de BUNDEL, E. R. J. F.: The new, fourth edition of the IPC. = *World Patent Information*, 6. köt. 2. sz. 1984. p. 58–62.
- [20] BLINNIKOV, V. I. et al.: Some problems in the use of the International Patent Classification. = *World Patent Information*, 6. köt. 2. sz. 1984. p. 63–68.
- [21] OPPENHEIM, C. et al.: Consistency of the use of the International Patent Classification; studies on patent classification system 1. = *International Classification*, 5. köt. 1. sz. 1978. p. 30–32.
- [22] SNOW, D. C.: Evolution of a patent classification system. = *World Patent Information*, 5. köt. 4. sz. 1983. p. 213–218.
- [23] KENDERESKI, D. et al.: A thesaurus to supplement the IPC in the field of biomedical engineering. = *World Patent Information*, 5. köt. 2. sz. 1983. p. 101–109.
- [24] DUBOIS, J. E.: Information in science and technology. Chemistry and the DARC system. = *International Conference on Information and Knowledge*, Foundation for the Advancement of International Science, Tokyo, 1984. máj.
- [25] LYNCH, M. F.–BARNARD, J. M.–WELFORD, S. M.: Computer storage and retrieval of generic chemical structures in patents 1–6. rész. = *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*, 1981. 21. köt. p. 148–150, 151–161, 161–168.; 1982. 22. köt. p. 160–164.; 1984. 24. köt. p. 57–66., 66–71.
- [25A] WELFORD, S. M.–LYNCH, M. F.–BARNARD, J. M.: Towards simplified access to chemical structure information in patent literature. = *Journal of Information Science*, 1983. 6. sz. p. 3–10.
- [26] BRYANT, J. H.–STEIN, D. P.: Automated patent searching: preliminary results of USPTMO studies. = *World Patent Information*, 5. köt. 4. sz. 1983. p. 226–229.
- [27] KABACK, S. M.: Online patent information. = *World Patent Information*, 6. köt. 1. sz. 1984. p. 36–37.
- [28] SCHERER, F. M.: The OTAF industry concordance as a means of identifying technology origins. = *World Patent Information*, 4. köt. 1. sz. 1982. p. 12–17.
- [29] OPPENHEIM, C.: A microcomputer programme for the statistical analysis of patent databases. = *World Patent Information*, 5. köt. 4. sz. 1983. p. 209–212.
- [30] TERRAGNO, P. J.: The GET command: a powerful new patent searching tool from Pergamon InfoLine. = *World Patent Information*, 6. köt. 2. sz. 1984. p. 69–73.
- [31] WIPO. Information and teaching in the field of industrial property. = *Industrial Property*, 1984. márc. p. 102.
- /HILL, M. W.: Recent developments in patent documentation. = *International Forum on Information and Documentation*, 10. köt. 2. sz. 1985. p. 3–10./

(Kincses István)

Tovább tökéletesíthetők a polimerekkel foglalkozó szabadalmi információs rendszerek

A szabadalmi irodalom jelentős részét a polimerekre vonatkozó szabadalmak teszik ki. A legnagyobb másodlagos szabadalmi információs rendszert készítő Derwent cég által 1981 óta feldolgozott kémiai szabadalmaknak csaknem egyharmada a polimerekre vonatkozott.

A polimerszabadalmak folyamatos figyelésére a két legfontosabb információs rendszer a Derwent cég *Plasdoc* szolgáltatása és a *Chemical Abstracts (CA)*. A visszamenőleges keresésre e kettő mellett ki kell emelni még az IFI/Plenum *CLAIMS* adatbázisát.

A polimerszabadalmak feldolgozását megnehezíti, hogy tárgykörük sokféle szakterületet ölelhet fel (kémia, vegyipar, gépészet, villamosság, fizika stb.).

Az 1960-as évek közepéig nem létezett speciális információs rendszer polimerszabadalmakra. A CA sokat feldolgozott ugyan, de csak a kémiai jellegűeket, az IFI Uniterm Indexe pedig csak az USA-beliakat. 1966-ban a Derwent cég létrehozta a *Plasdoc* szolgáltatását. Végül a du Pont cég által kidolgozott, igen részletes szabadalmi indexelési rendszer felhasználásával létrejött az IFI által készített *Comp-*